

KAMU GÖREVLİLERİNİ YOLDAN ÇIKARAN BUBİ TUZAKLARI: HEDİYE VE KİŞİSEL KULLANIM AMACIYLA YAPILAN BAĞIŞLAR

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Lütfi ŞEN

Sakarya Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Günümüzde, yalnız kamu yönetiminde değil, toplumun her alanında genel anlamda ahlaki problemlerle karşı karşıya bulunduğu konusunda ortak bir kanaat oluşmaktadır. Özellikle siyasal ve yönetsel alanda ortaya çıkan yozlaşmanın temelinde, siyasal ve yönetsel sistemin bu olgu karşısında gösterdiği zaafın yanında, toplumsal etiğin erozyona uğraması da yatmaktadır. Başka bir anlatımla, sözünü ettiğimiz alanlarda, etik değerlere gereken önem verilmemektedir ve bu nedenle de ortada ciddi bir etik sorunu vardır. Sorun sadece “ahlaka aykırı” sayılan davranışların toplumda yaygınlık ve saygınlık kazanması değildir. Daha da ciddi olan ve bunlara yol açan sorun, neyin ahlaklı neyin ahlaksız olduğu konusundaki ölçülerin yitirmeye başlamasıdır. Artık, ahlaklı ve ahlaksız davranışı birbirinden ayırmakta zorluk çekilmektedir.

Kamu görevlileri, aldıkları kararlar ve sergiledikleri davranışlar esnasında her biri farklı değer taşıyan alternatif seçenekler arasından tercih yapmakta zorlanmakta, başka bir ifade ile neyin ahlaklı ve neyin ahlak dışı olduğu konusunda tereddüde düşmekte ve etik ikilemlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Etik ikilem, iki veya daha fazla yarışan değerlerin çatışma halinde olmasıdır. Eğer, çatışan bu değerlerden birisi korunursa, diğeri korunamamakta ya da bir veya daha fazlasını koruyabilmek için, diğerlerini göz ardı etmek zorunluluğu bulunmaktadır (Gortner, 1994: 373). Kamu görevlisi, karşılaştığı her biri farklı bir değer taşıyan alternatifler içerisinde birisini seçmekle, değer taşıyan diğer alternatifini reddetmiş olmaktadır. Görevlinin bu seçimi, yasalara uygun olsa bile, ahlaki bakımdan iyi ve doğru olmayabilmektedir.

Kamu görevlilerine sağlanan kişisel çıkarlar, onların davranışlarını, kararlarını ve seçimlerini çıkar sağlayan lehine etkilemektedir. Kamu görevlisine kişisel çıkar sağlama denilince akla ilk olarak “rüşvet” gelmektedir. Rüşvetin, kamu görevlisini yasa dışı ve ahlaka aykırı bir şekilde davranmaya sevk ettiği konusunda kuşku bulunmamaktadır. Bununla birlikte kamu görevlileri, kesin bir şekilde “rüşvet” olarak nitelendirilemeyen, ancak davranış, karar ve seçimlerini etkileme “ihtimal”i bulunan çıkar çatışmalarıyla da karşı karşıya kalabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, kamu görevlilerini yoldan çıkarabilecek, onları yolsuzluk yapmaya yönlendirebilecek “bubi tuzağı” niteliğindeki çıkar çatışmaları içinde değerlendirilen hediyeler ve kişisel kullanım amacıyla yapılan bağışları irdelemek ve kamu yönetimi etiği açısından değerlendirmektir.

Hediye ve kişisel kullanım amacıyla yapılan bağışların “bubi tuzağı”na benzetilmesi tesadüfi değildir. Bilindiği gibi, kurnazca hazırlanan, şüphe uyandırmayan, tehlikesiz zannedilen ve kurbanı daha rahat çekebilmek için çekici bir cisim kullanılan tuzaklara “bubi tuzağı” denilmektedir. “Bubi tuzağı”, bir insanın görünürde zararsız olan bir nesneye dokunması veya yaklaşması veya görünürde güvenli olan bir eylemi yapması neticesinde, beklenmedik bir şekilde faaliyete geçen, öldürmek ve yaralamak üzere tasarlanmış, imal edilmiş veya uyarlanmış her türlü cihaz veya malzeme anlamına da gelmektedir. Ahlaki değerlere önem veren bir kamu görevlisi, açıkça rüşvet almaz veya kişisel bir menfaat sağlamaz. Buna karşılık, kendisine verilen ve ilk anda masum, zararsız ve tehlikesiz olarak görülebilecek hediyeleri ya da kişisel kullanımı için yapılmış bağışları kabul edebilir. Zaten geleneksel değerler açısından bir kişinin kendisine verilen bir hediyeği geri çevirmesi hoş karşılanmamaktadır. Ancak, hediye verenin veya bağışta bulunanın gerçek niyeti belli olmadığı için, söz konusu hediye veya bağışlar, ileride kamu görevlisinin “tarafsızlığı”nı zedeleyecek bir tuzağa dönüşebilecek ve “etik ikilem”lerle karşı karşıya kalmasına neden olabilecektir.

Hediye alan ve kişisel kullanım amacıyla yapılan bağışları kabul eden kamu görevlilerinin karşılaşılabileceği ikilemlere örnek olarak aşağıdaki senaryolar* verilebilir.

1. Bir kamu kurumunda ihale komisyonu başkanı olarak görev yapan Bay A, yıllık kırtasiye alımı ile ilgili ihalede son kararı verecek kişidir. Her bakımdan şartları aynı olan ve aynı teklifi veren üç firma arasından seçim yapacaktır. Ancak firmalardan birisinin sahibi, daha önce Bay A’yı ailesi ile birlikte sahip olduğu tatil köyünde bir hafta sonu ağırlamıştır. Bay A, diğer iki firmanın sahibini ise tanımamaktadır. Bu durumda Bay A nasıl davranacaktır?
2. Bir kasabada sağlık ocağında tabip olarak çalışan Bayan E, gelen hastaların getirdikleri meyve, sebze ve yiyecekleri hediye olarak kabul etmektedir. Bir kasa şeftali getiren bir hasta, muayene olduktan sonra Bayan E’den, sağlık güvencesi bulunmayan fakir bir komşusunun sürekli olarak kullandığı ilacı kendi reçetesine eklemesi ricasında bulunur. Bayan E nasıl davranacaktır?

* Örnek olarak yer verilen olaylara senaryo denilmesi, bunların hiç gerçekleşmediği ve hayal ürünü olduğu anlamına gelmemelidir. Bunun aksine, söz konusu olaylar günlük hayatımızda yaşanan ve sıkça karşılaşılan niteliktedir. Kamu görevlilerinin karşılaştıkları diğer etik ikilemlere ilişkin pek çok örnek için bkz. Steinberg-Austern, 1996: 6-13; Bayramoğlu Alada, 1994: 49-53.

3. Bay S, lise müdürü olarak görev yapmaktadır. Okulun bulunduğu ilçenin ileri gelenlerinden Bay M, müdürün kullanması için bir dizüstü bilgisayar başılamıştır. Müdür bilgisayarı okulun demirbaşına kaydettirmiş ve kullanmaya başlamıştır. İlerleyen günlerde Bay M, okulda okuyan yeğenin başarısız olduğu dersler için müdürden yardım istemiştir. Bay S nasıl davranacaktır?
4. Belediye başkanı Bay T'ye çelik mutfak gereçleri üreten fabrikanın açılışında 96 parça çatal-kaşık-bıçak takımı hediye edilmiştir. Daha sonra belediye görevlilerinin yaptığı denetimlerde, söz konusu fabrikanın arıtma tesisinin bulunmadığı ve çevreyi kirlettiği tespit edilerek ceza tutanağı düzenlenmiştir. Fabrikanın sahibi Bay T'yi arayarak yardımcı olmasını istemektedir. Bay T nasıl davranacaktır?

Örneklere de görüldüğü gibi, kamu yönetiminde etik ikilemler deyince, daha çok çıkar çatışmaları akla gelmektedir. Çıkar çatışması (conflict of interest) ile ilgili düzenlemeler, İngiliz gelenek hukukuna (common law) dayanmaktadır. Söz konusu hukuka göre, bir kamu görevlisi, itimada dayanan bir yükümlülüğe sahiptir. Yönetmelik faaliyetlerinde ne doğrudan ne de dolaylı bir çıkar sağlayamaz; sadece kamu çıkarına göre hareket etmek zorundadır (Zimmerman, 1994: 17).

Çıkar çatışması, temelde yolsuzluktan (corruption) biraz farklıdır (Lemieux, 1991: 82). Çıkar çatışmasının bulunduğu durumlarda, yolsuzluk veya yozlaşma "ihtimal"ı bulunmaktadır. Yolsuzluk yapılması ihtimalinin bulunması, hatta bu ihtimalin yüksek olması, yolsuzluk yapıldığı veya yapılacağı anlamına gelmemektedir.

Çıkar çatışması, değişik biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bir kişinin bir kamu görevine atanması, kamudan ayrıldıktan sonra özel bir şirkette çalışması, ikinci bir işte çalışması, hediye kabul etmesi, ücret karşılığında bir toplantıya katılması ya da vereceği kararın ya da bulunacağı davranışın muhtemel sonucundan, kendisinin ya da yakınlarının olumlu ya da olumsuz ve/veya dolaylı ya da dolaysız etkilenmeleri durumu çıkar çatışmasını ortaya çıkarabilmektedir. Kamu görevlisinin yapacağı işlem, eylem veya alacağı karardan olumsuz olarak etkilenecek ya da bunlardan çıkar sağlayacak kişilerin içinde, kendisinin ya da eş, dost, akraba, arkadaş, daha önceki işinden tanıdığı kimselerin (objektif olarak davranmasını etkileyebilecek herkes) bulunması, çıkar çatışmasını ortaya çıkarmaktadır.

RÜŞVET VE HEDİYE ALMA

Hediye ile rüşveti birbirinden ayırmak oldukça zordur. Çoğu zaman rüşvet ile hediye birbirine karıştırılmaktadır. İki arasında ayrımın ortaya konulabilmesi için öncelikle rüşvet olgusunun ayrıntılı tanımlanmasında yarar bulunmaktadır.

Rüşvetin Tanımı ve Kapsamı

Kamu kuruluşlarındaki işlerini herhangi bir yere takılmadan ya da hızlandırarak görmek isteyenler, bazen rüşvet vermek durumunda kalabilmektedirler. Özellikle az gelişmiş ülkelerde yaygın olan bu uygulamaya "bürokratik çarkın yağlanması" adı verilmektedir. Kamu görevlisine kendinden beklenen görevi yapması ya da yapmaması için armağan, komisyon ya da başka bir adla çıkar sağlanması çok kullanılan bir yöntemdir (Çulpan, 1980: 35). Böyle bir durumda, vatandaşların büyük bir kısmı, yararlandıkları kamu hizmetlerinin daha hızlı bir şekilde görülmesi amacıyla ilave bir ücret ödemeyi olağan saymaktadır. Bu şekilde kurumsallaşan rüşvet sayesinde, verimlilik, rasyonellik ve etkinlik gibi ilkelere uzak ve ağır bir biçimde işleyen bürokrasi mekanizması harekete geçmekte, rüşvetle birlikte işlerin çabuk ve ekonomik bir biçimde yürütülmesi sağlanabilmektedir.

"Rüşvet, toplumda genel olarak herhangi bir konuda kurumsallaşmış karar verme yetkisine sahip olan kişinin kararını etkileyecek karar girdilerinden biridir" (Tekeli-Şaylan, 1974: 98). Karar veren bir yetkilinin inisiyatifini kullandığı serbest bir alan her zaman vardır. Rüşvet veren, bu serbest alan içinde ve hatta çoğu durumda onu da taşarak, karar vericiyi etkilemekte ve sonuçta kendisine menfaat sağlamaktadır. Tekeli-Şaylan'a göre, eğer rüşvet alma ve verme mekanizması kurulmuşsa, rüşvet verenin bu mekanizmadan daha fazla çıkar sağlayacağı genellikle ileri sürülebilir (Tekeli-Şaylan, 1974: 100).

Rüşvet genellikle "hafif-çabuklaştırıcı rüşvet" ve "ağır-çarpıtıcı rüşvet" olarak iki kategoride değerlendirilmektedir (Berkman 1983: 23). Nitekim önceki Türk Ceza Kanunu da bu sınıflamayı benimsemiştir. Ancak 2004 yılında kabul edilen 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu, söz konusu ayırımı benimsememiş, rüşveti "bir kamu görevlisinin, görevinin gereklerine aykırı olarak bir işi yapması veya yapmaması için kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde bir yarar sağlaması" olarak tanımlamış ve tarafların anlaşmaya varmasını suçun tamamlanması için yeterli görmüştür (md. 252).

Rüşvet suçunun teşekkül edebilmesi için, rüşvet veren tarafından rüşveti alana bir menfaat sağlanmalı ya da vaat edilmelidir. Menfaat kavramının genel anlamda ele alınması ve maddi şeylerin yanında memuru usulsüzlüğe sevk edecek her türlü vasıtanın da menfaat sayılması gerekmektedir. Bu bakımdan cinsi temas, hatta bir öpücük dahi rüşvet vasıtasını meydana getirebilir (Mumcu, 1985: 13).

Temelde iki farklı rüşvet tipinden söz etmek mümkündür (Tekeli-Şaylan, 1974: 102-103). Birinci tipte, rüşvetin fiyatı sabitleşmeye yakındır. Söz konusu rüşvet tipinde, hizmetten yararlanmak isteyenler, sayıca çok fazladır ve elde edilmek istenen ayrıcalık çok büyük miktarda değildir. Rüşvet alıp vermekle ilgili somut davranış kalıpları ortaya çıkmıştır. Toplumda bu tip rüşvete karşı çok fazla bir tepki oluşmaz; büyük bir kesim olayı kabullenmiş gibidir. Genelde, görevlilerin istemesine gerek kalmadan, vatandaşlar rüşveti vermektedirler. Trafik denetlemeleri, gümrük kontrolleri, tapu muameleleri vb. hizmetlerin yürütülmesinde söz konusu rüşvet tipi egemendir. Rüşvetin niteliği, bir tapu muamelesinin hızlandırılması için para verilmesi örneğinde olduğu gibi "çabuklaştırıcı", ehliyetsiz bir sürücünün para karşılığında ceza kesilmemesi örneğinde olduğu gibi "çarpıtıcı" olabilir. Son olarak bu tip rüşvetin, bir kamu kurumundaki görevlilerin çoğunun veya tamamının içinde bulunduğu bir grup tarafından alın-

ması da söz konusu olabilmektedir. “Toplu rüşvet” olarak adlandırılabilir bu durumda, kamu görevlileri, farklı kişilerden farklı miktarda aldıkları rüşvetleri, genelde belirlenen bir görevliye (rüşvet kasası) vermekte, toplanan bu paralar, belli aralıklarla gruba dâhil olan kamu görevlilerine dağıtılmaktadır. Böyle durumlarda, rüşvet almak istemeyen ya da gruba dâhil olmayan kamu görevlileri, diğer arkadaşlarıyla dışlanmaktadır.

İkinci rüşvet biçiminde, kurumsallaşmadan söz etmek zor görünmektedir. Çünkü bu tür rüşvette, fiyat değişkendir; elde edilecek çıkarın büyüklüğüne ve kamu görevlisinin statüsüne göre değişmektedir. Burada rüşveti alan taraf olarak, bürokrasideki karar piramidinin en üst düzeylerindeki görevliler yer almaktadır. Paylaşımaya çalışılan kaynak çok büyük ve sınırlı olup, elde etmeye çalışanların sayısı ve rekabeti oldukça fazladır. Bu nedenle kurumsallaşma olamamakta, rüşvetin miktarı, çok değişken olarak büyük miktarlara ulaşabilmektedir. Örneğin, hükümet düzeyinde alınan ekonomik kararlar, büyük miktartlı ihaleler, özelleştirme kararları, büyük çaptaki kur ayarlamaları, kentsel rantların dağıtımı vb. konular bu tür rüşvete konu olabilmektedir.

Burada rüşvetten biraz farklı, ancak ona çok benzeyen, hatta zaman zaman birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayan “haraç” olgusundan da kısaca söz etmek yerinde olacaktır. Haraç, kamu görevlisinin karşısındaki kişiden işini yapmak için bir bedel istemesidir. Başka bir ifade ile memur yapması gerekli bir işlemi yapmak için vatandaşın yasal olmayan bir ödeme talebinde bulunmaktadır. Burada rüşvet olgusu kamu görevlisinden kaynaklanmaktadır (Berkman, 1983: 24). Haraç olgusu, “açık yiyicilik” ve “aktif rüşvet” olarak adlandırılabilir gibi (Berkman, 1983: 24) “şantaj” olarak da değerlendirilmektedir (Key, 1990: 39).

Şantajda kamu görevlisi, karşısındaki kişiyi açıkça ödemedi bulunmaya ya da çıkar sağlamaya zorlamaktadır. Kamu görevlisi, her zaman bir işi yapmak karşılığında şantaj yapmamakta, bazen de bir işi yapmamak için karşısındaki kişiyi dolaylı olarak tehdit edebilmektedir. Polisin bir kahvehaneyi, gece kulübünü ya da kumarhaneyi kapatmakla ve ruhsatını iptal etmekle tehdit ederek düzenli para veya başka çıkarlar sağlaması bu duruma örnektir. Burada alınan para, bir tür “koruma” parası niteliğine bürünmekte ve mafya tipi örgütlenmelerde görülen “koruma” paralarını çağrıştırmaktadır.

Hediye Alma ve Kişisel Çıkar Sağlama

Bütün toplumlarda, insanlar arası ilişkilerin bir gereği olarak hediye almak ve vermek doğal bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Hatta geleneksel değerler açısından verilen bir hediyeyi kabul etmemek ve geri çevirmek doğru bir davranış olarak görülmemektedir. Bu çerçevede, cumhurbaşkanından en alt kademedeki memura kadar, kamu görevlileri, özel kişi ve kuruluşlardan veya emrindeki diğer kamu görevlilerinden hediye alabilmektedir. Hediye, genellikle kamu görevlisinin bir isteği ve talebi olmaksızın verilmektedir.

Kamu görevlilerine verilen hediyeleri hediye verenin niyeti açısından ikiye ayırmak mümkündür. Birincisinde hediye verenin herhangi bir menfaat beklentisi bulunmamaktadır. Örneğin yabancı bir ülkeyi ziyaretinde Cumhurbaşkanı verilen “Pekin Ördekleri”, Öğretmenler Günü’nde öğretmene verilen bir dolmakalem, yöneticilik görevine getirilen amirlerini ziyaret eden memurların verdikleri saksı çiçeği, yılbaşında verilen ajanda ve benzeri hediyeler bu kapsamda değerlendirilebilir. Yine aldığı kamu hizmetinden memnun kalan bir vatandaş, memnuniyetini ifade etmek için kamu görevlisine içinden gelerek “bahşiş” olarak da adlandırılabilen hediyeler verebilmektedir. Hastanede yatan bir hastanın kendisine iyi muamele eden hemşirelere taburcu olduktan sonra getirdiği bir pasta ya da arabası çalınan bir kişinin arabayı kısa sürede bulan polisler hediye ettiği bir gömlek buna örnek olarak verilebilir. Bu tür hediyeler daha çok sembolik niteliktedir.

İkincisinde ise hediyeyi verenin bir menfaat elde etme ya da hizmetin kolayca ve süratle görülmesi yönünde bir beklentisi bulunmaktadır. Bu durumda hediyeyi veren, ayrıcalıklı işlem yapmasını beklediği kamu görevlisine, önceden meşruiyet kazandırılmış çıkarlar sağlama yoluna gitmekte, böylece doğrudan rüşvet vermenin risklerini en aza indirmeye çalışmaktadır. Araba ya da ev tahsis etmek, tuttuğu takımın kombine maç biletlerini hediye etmek, konferans verdirmek, inceleme amaçlı gezilere davet etmek, gerçek fiyatının çok altında gayrimenkul satmak, herhangi bir eşyasını ücretsiz tamir etmek, ücretsiz yemek ve konaklama imkânı sunmak kamu görevlilerine menfaat elde etme amacıyla sağlanan çıkarlardan bazılarıdır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek başka bir uygulama, kamu görevlisinin ayrıcalıklı işlem yapılması beklenen işe önceden ortak edilmesidir. Örneğin, kurulma aşamasındaki bir tesise ortak edilen bir bürokrattan, ileride, işletmenin bürokrasi kademelerinde karşılaşabileceği zorluklar karşısında bizzat ya da başka bürokratlar üzerinde etkili olmak suretiyle yardımcı olması istenmektedir. Keza imar açısından problemleri bir arazi üzerinde kurulan bir kooperatife, yetkili bürokratlar önceden üye kaydedilmek suretiyle (aidatsız ya da çok cüzi bir aidatla), problemin halledilmesinde yardımcı olmaları amaçlanmaktadır. Bu kapsamdaki hediyeler genellikle sembolik olmanın ötesinde kamu görevlisine belli bir çıkar sağlamayı hedeflemektedir.

İkinci durumda, hediyeyi veren başlangıçta niyetini açıkça belli etmemektedir. Çoğu zaman hediye verildiği anda kamu görevlisi ile hediyeyi veren arasında hizmetle ilgili bir bağlantı da bulunmamaktadır. Böyle durumlarda kamu görevlisi hediyeyi verenin uzun dönemdeki niyetini sezmemekte ve durumdan şüphelenmeyerek hediyeyi kabul etmektedir.

Ancak bazı durumlarda da hediyeyi verenin niyeti açıkça belli olmaktadır. Örneğin, bazı firmalar promosyon adı altında hediye ve numune ilaç dağıtmakta ve hekimlerin kendi ilaçlarını yazmalarını sağlamak amacıyla, tıp kongrelerinde onların konaklama, ulaşım ve kongre kayıt ücretlerini karşılamaktadır (TBMM, 2003: 683). Yine kamu hizmetlerini ihale yoluyla yürüten yüklenici firmalar, hak edişlerde kolaylık sağlaması amacıyla kontrol mühendislerine araç tahsis etmekte ve çeşitli hediyeler vermektedir.

Rüşvet ile Hediye Arasındaki Farklar

Yukarıdaki açıklamalar ışığında rüşvet ile hediye arasındaki temel farklılıkları şöyle açıklamak mümkündür:

Rüşvet her durumda karar vericiyi etkilemek ve çıkar sağlamak amacıyla verilmektedir. Rüşvette, sağlanan bir çıkar karşılığında kamu görevlisinin görev gereklerine aykırı hareket etmesi konusunda tarafların karşılıklı anlaşmaları söz konusudur. Süreci kimin başlattığı önemli değildir. Rüşveti alan kamu görevlisi “kesinlikle” karşı tarafa bir menfaat sağlayacaktır.

Hediye ise her zaman çıkar sağlamak amacıyla verilmemektedir. Hediye genellikle süreci hediye veren başlatmaktadır. Kamu görevlisi, hediye alma karşılığında hediye verene çıkar sağlama konusunda bir taahhütte bulunmamaktadır. Hediye alan kamu görevlisinin hediye veren tarafa bir çıkar sağlama “ihtimal”i söz konusudur.

Hediye verme, rüşvetten farklı gibi görünse de, verenin veriş amacının gerisinde yatan gerçeği saklamaktan öteye geçmemektedir (El-Attas, 1988: 30-31). Bir menfaat elde etmek için kamu görevlisine açıkça rüşvet veremeyenler, hediye vermek suretiyle ona çıkar sağlamaktadırlar. Bu anlamda hediye, rüşvet olarak değerlendirilmemek mümkündür.

Rüşvet ve Hediye Vermenin Yaygınlığı

Kamu görevlilerinin rüşvet ve hediye aldıklarına ilişkin toplumda yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Son yıllarda yapılan bazı alan araştırmaları bu kanaatin haklılığını ortaya koymaktadır. Söz konusu araştırmalarda, rüşvet ve hediye vermenin yaygınlığı konusunda çarpıcı bulgular elde edilmiştir. Buna göre rüşvet ve hediye en yaygın olduğu kurum trafik polisidir. İkinci sırada gümrükler yer almaktadır. Trafik dışı polis (emniyet), tapu ve vergi daireleri bunları izlemektedir (Adaman ve diğ., 2001: 68-69; Adaman ve diğ., 2003: 71-72; TÜSİAD, 2002; 112-113).

HEDİYE İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Mevzuatımızda, kamu görevlilerinin, görevleri esnasında veya görevleri dışında, görevlerinden dolayı herhangi bir şekilde kişisel menfaat sağlamaları ve hediye kabul etmeleri açık bir şekilde yasaklanmıştır.

Devlet Memurları Kanunu'nun 10. maddesinde, amir ile memurlar arasındaki hediye ve borç ilişkileri şöyle düzenlenmiştir: “Amir, ... maiyetindeki memurlardan hususi bir menfaat temin edecek bir talepte bulunamaz, hediyesini kabul edemez ve borç alamaz.” (DMK, md. 10)

10. maddede yer alan çıkar ilişkilerinden birisi, Türk bürokrasi geleneğinde de var olan, yükselmek ya da hoş görünmek amacıyla memurun amirine hediye vermesidir. İkincisi, amirin memurla ilgili herhangi bir tasarrufta bulunma ya da bulunmama karşılığında, ondan bir çıkar elde etmeye çalışmasıdır. Amirin memurdan borç alması* da, çıkar ilişkisi kapsamında değerlendirilebilecek bir husustur. Günümüzün ekonomik koşullarında, memurların birbirinden borç alıp vermeleri olağan bir uygulama haline gelmiştir. İki memur arasında gerçekleştiğinde sorun ortaya çıkarmayan böyle bir uygulamanın, amirle memur arasında cereyan etmesi sakıncalıdır. Amirle memur arasındaki söz konusu çıkar ilişkileri, ast-üst arasında objektif bir ilişkinin kurulmasını engelleyici bir unsurdur. Ayrıca tarafsızlık ve eşitlik ilkelerini de zedelemektedir.

DMK, devlet memurları ile hizmet sundukları kişiler, yani vatandaşlar arasındaki çıkar ilişkilerini düzenlediği maddesinde şöyle demektedir: “Devlet memurlarının doğrudan doğruya veya aracı eliyle hediye istemeleri ve görevleri sırasında olmasa dahi menfaat sağlama amacı ile hediye kabul etmeleri veya iş sahiplerinden borç para istemeleri ve almaları yasaktır.” (DMK, md. 29) Aynı yasak sözleşmeli personel için de geçerlidir (399 sayılı KHK, md. 16).

Düzenleme ile hediye istemek ya da görev dışında da olsa menfaat sağlama amacı ile hediye kabul etmek ve borç istemek ya da almak yasaklanmıştır. Görev dışında, menfaat sağlama amacı taşımayan ve geleneklerin gereği olarak yapılan hediyeleşmeler, bu maddenin kapsamı dışında kalmaktadır. Evlenen, çocuğu sünnet olan ya da ev alan bir kamu görevlisine komşu ve yakınlarının verdikleri hediyeler bu kapsamdadır. Ancak böyle durumlarda bile, hediye veren ile hediye alan kamu görevlisi arasında “kamu hizmeti” ilişkisi bulunabilir. Bir kişinin çocuğunun öğretmeni ve aynı zamanda komşusu olan bir öğretmene “evlilik hediyesi” vermesi bu duruma örnek olarak verilebilir.

Öte yandan, yukarıda da vurgulandığı üzere, hediye hangi amaçla verildiğini belirlemek, bazı durumlarda kolay olmayabilir. Örneğin, yeni bir göreve atanan kamu görevlisine tebrik ziyaretine gelen kurum çalışanlarının, yeni amirlerine verdikleri hediye, geleneklerin gereği olarak ya da amire hoş görünmek için verilmiş olabilir.

Madde, sadece görev esnasında değil, görev dışında da menfaat sağlama amacıyla hediye kabul edilmesini yasaklamaktadır. Bu durumda, kamu görevlisiyle iş ilişkisi içinde olan vatandaşlarla, o anda iş ilişkisi içinde olmamakla beraber, gelecekte muhtemelen iş ilişkisinde olabilecek vatandaşların, menfaat sağlamak amacıyla kamu görevlisine hediye vermesi ya da kamu görevlisinin bu kişilerden hediye kabul etmesi kesin olarak yasaklanmıştır.

DMK'daki bu maddelerin yanında, bazı denetim birimlerinin çalışmalarını düzenleyen yönetmeliklerde, denetim elemanlarının denetledikleri birimin çalışanlarından ikram kabul etmelerinin, borç alıp vermelerinin ya da denetimde buldukları yerdeki görevlilerle alışveriş yapmalarının yasaklandığı belirtilmektedir (Sayın, 1998: 12).

Yukarıda belirttiğimiz düzenlemelerde, hediye tanımlanmamış, miktar ya da büyüklükle ilgili herhangi bir ölçüt konulmamıştır. Bu durum, her türlü hediye alışı verişinin yasaklandığı anlamına gelebilir. Ancak, uygulamada miktarı fazla büyük olmayan

* Amirin memurdan borç alması iki amaçla gerçekleşebilir. Birincisi, amir, memurun pozisyonundan yararlanmak amacıyla borç isteyebilir. Bu durumda memur, ister istemez borç vermek durumunda kalmaktadır. İkincisi, memur, amire borç vermek suretiyle, onun kendisi lehine yanlış davranışta bulunmasını temin etmek isteyebilir.

hediyelerin alınıp verildiği ve bununla ilgili olarak, hediye alan kamu görevlileri hakkında, yetkili mercilerce herhangi bir işlem yapılmadığı görülmektedir.

Uygulamada var olan hediye verme geleneğini, mevzuatla tamamen yasaklamak mümkün görünmemektedir. Kesin yasaklamaya rağmen hediye alış veriş devam etmektedir. Böyle bir ortamda, gerçekten çıkar sağlama amacına yönelik hediyeler de diğerlerinden ayırt edilememekte, rahatça alınıp verilebilmektedir. Bu nedenle hediye alıp vermenin tamamen yasaklanması yerine, hediye almanın tanınması yapılması, ne tür hediyelerin hangi ölçülerde alınıp verileceğinin ayrıntılı olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Nitekim 13.04.2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 15. maddesi “hediye alma ve menfaat sağlama yasağı”nı ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Buna göre, kamu görevlisinin tarafsızlığını, performansını, kararını veya görevini yapmasını etkileyen veya etkileme ihtimali bulunan, ekonomik değeri olan ya da olmayan, doğrudan ya da dolaylı olarak kabul edilen her türlü eşya ve menfaat hediye kapsamında değerlendirilmektedir. Kamu görevlilerinin hediye almaması, kamu görevlisine hediye verilmemesi ve görev sebebiyle çıkar sağlanmaması temel ilke olarak benimsenmiştir. Kamu görevlilerinin, yürüttükleri görevle ilgili bir iş, hizmet veya menfaat ilişkisi olan gerçek veya tüzel kişilerden kendileri, yakınları veya üçüncü kişi veya kuruluşlar için doğrudan doğruya veya aracı eliyle herhangi bir hediye almaları ve menfaat sağlamaları yasaklanmıştır.

Söz konusu maddede, kamu görevlilerinin kamu kaynaklarını kullanarak hediye vermeleri, resmi gün, tören ve bayramlar dışında, gerçek veya tüzel kişilere çelenk veya çiçek göndermeleri, görev ve hizmetle ilgisi olmayan kutlama, duyuru ve anma ilanları vermeleri yasaklanmıştır.

Yönetmeliğin 15. maddesinde 3628 sayılı Kanunun 3. maddesine atıf yapılarak uluslararası ilişkilerde nezaket ve protokol kuralları gereğince, yabancı kişi ve kuruluşlar tarafından verilen hediyeler yasak kapsamı dışında tutulmaktadır. 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu’nun hediye ile ilgili düzenlemesi şöyledir:

“... kamu görevlileri, milletlerarası protokol, mücaeme veya nezaket kaideleri uyarınca veya diğer herhangi bir sebeple, yabancı devletlerden, milletlerarası kuruluşlardan, sair milletlerarası hukuk tüzelkişiliklerinden, Türk uyuğunda olmayan herhangi bir özel veya tüzelkişi veya kuruluştan; aldıkları tarihteki değeri on aylık net asgari ücret toplamını aşan hediye ve hibe niteliğindeki eşyayı aldıkları tarihten itibaren bir ay içinde kendi kurumlarına teslim etmek zorundadırlar. Ancak, yabancı devlet adamları ve milletlerarası kuruluş temsilcileri tarafından verilen imzalı hatıra fotoğraflarının çerçeveleri bu madde hükümlerine dâhil değildir.” (md. 3)

Görüldüğü gibi, buradaki hediye, yabancı devlet, milletlerarası kuruluş ya da Türk uyuğunda olmayan herhangi bir özel veya tüzel kişi veya kuruluş tarafından kamu görevlisine verilmektedir. Veriliş amacı da milletlerarası protokol, mücaeme veya nezaket kaideleri uyarınca veya diğer herhangi bir sebeptir. Kanun, bu tür hediyeleri çıkar amaçlı saymamaktadır. Ancak on aylık asgari ücret toplamı gibi bir limit koymakta, bunun üzerindeki bir değere sahip olan hediyelerin kuruma teslim edilmesi zorunluluğunu getirmektedir. Kanuna göre limitin altındaki hediyelerin bildirilme zorunluluğu yoktur. Buna karşın, Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 15. maddesi ile limitin altındaki hediyelere de beyan zorunluluğu getirilmiştir.

Kanunda yer almayan beyan zorunluluğunun yönetmelikle getirilmesi hukuk mantığına ters düşmektedir. Bu düzenlemeden, yönetmeliği hazırlayan Kamu Görevlileri Etik Kurulu’nun nezaket ve protokol kuralları gereğince, yabancı kişi ve kuruluşlar tarafından verilen hediyelere aslında sıcak bakmadığı anlaşılmaktadır.

Gerçekten de söz konusu düzenleme, çeşitli olumsuzluklar içermektedir. Birincisi, hediye almanın veriliş amaçları arasında “diğer herhangi bir sebep” ifadesi yer almaktadır. Milletlerarası bir kuruluş ya da yabancı bir devlet, hediye almayı çıkar amaçlı olarak verebilir. Örneğin yabancı bir devlet, kendi menfaatlerini gözetme konumundaki bir kamu görevlisine, sık sık hediye verebilir. Yabancı devlet, hediye almayı bu amaçla vermese dahi, verilen hediyeler kamu görevlisinin o ülkeye karşı olan tutumunu etkileyebilir.

İkincisi, hediye vermesi meşru kabul edilenler arasında “Türk uyuğunda olmayan herhangi bir özel veya tüzelkişi veya kuruluş” ifadesi yer almaktadır. Günümüzde, birçok yabancı kişi ve kuruluş, ülkemizde çeşitli ihalelere katılmakta ve yatırımlar yapmaktadır. Söz konusu kişi ve kuruluşlar, işleriyle ilgili olarak diğer Türk vatandaşları gibi kamu görevlileriyle muhatap olmaktadır. Bu kişi ve kuruluşların kamu görevlilerine verecekleri hediyeler, çıkar amaçlı olabilir. Hediye vermenin Türkiye’de tamamen yasaklanması, Türk uyuğunda olmayan kişi ve kuruluşlara ise serbest olması bir çelişkidir.

Üçüncüsü, verilen hediyelerin kamu görevlisinde kalıp kalmayacağını belirleyen limit olan on aylık asgari ücret toplamı, çeşitli kamu görevlileri açısından göreceli bir miktardır. Söz konusu miktar, farklı konumdaki iki kamu görevlisi açısından farklı biçimde algılanabilir.

Bu nedenlerle, 3628 sayılı kanunda yer alan hediye ile ilgili düzenleme yasa metninden çıkarılmalıdır.

Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 15. maddesi ile hediye alma yasağının kapsamı şöyle düzenlenmiştir:

“Aşağıda belirtilenler hediye alma yasağı kapsamı dışındadır:

- Görev yapılan kuruma katkı anlamına gelen, kurum hizmetlerinin hukuka uygun yürütülmesini etkilemeyecek olan ve kamu hizmetine tahsis edilmek, kurumun demirbaş listesine kaydedilmek ve kamuoyuna açıklanmak koşuluyla alı-

nanlar (makam aracı ve belli bir kamu görevlisinin hizmetine tahsis edilmek üzere alınan diğer hediyeler hariç) ile kurum ve kuruluşlara yapılan bağışlar,

b) Kitap, dergi, makale, kaset, takvim, cd veya buna benzer nitelikte olanlar,

c) Halka açık yarışmalarda, kampanyalarda veya etkinliklerde kazanılan ödül veya hediyeler,

d) Herkese açık konferans, sempozyum, forum, panel, yemek, resepsiyon veya buna benzer etkinliklerde verilen hatıra niteliğindeki hediyeler,

e) Tanıtım amacına yönelik, herkese dağıtılan ve sembolik değeri bulunan reklâm ve el sanatları ürünleri,

f) Finans kurumlarından piyasa koşullarına göre alınan krediler.

Aşağıda belirtilenler ise hediye alma yasağı kapsamındadır:

a) Görev yapılan kurumla iş, hizmet veya çıkar ilişkisi içinde bulunanlardan alınan karşılama, veda ve kutlama hediyeleri, burs, seyahat, ücretsiz konaklama ve hediye çekleri,

b) Taşınır veya taşınmaz mal veya hizmet satın alırken, satarken veya kiralarken piyasa fiyatına göre makul olmayan bedeller üzerinden yapılan işlemler,

c) Hizmetten yararlananların vereceği her türlü eşya, giysi, takı veya gıda türü hediyeler,

d) Görev yapılan kurumla iş veya hizmet ilişkisi içinde olanlardan alınan borç ve krediler.”

Yönetmelikte sembolik nitelikteki (kitap, kaset, tanıtım amaçlı hediyeler vb.) hediyeler yasak kapsamı dışında tutulmaktadır. Bazı ülkelerde de bu şekilde belli bir limitin altında kalan hediyeler yasak kapsamına alınmamaktadır.* Bu durumda limitin ne olacağı tartışmalı bir konudur. Bir kamu görevlisi 20 YTL değerindeki bir hediyeyle etkilenebilir, diğeri ise 500 YTL değerindeki bir hediyeyle etkilenebilir. Kamu görevlisinin ekonomik durumu, hiyerarşi içindeki yeri, etik değerlere bağlılığı vb. koşullar etkilenebilir derecesini belirleyecektir.

Hediye veya ikrama atfedilen geleneksel değerler de kamu görevlisini etkileyecek bir başka unsurdur. “Bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır” özdeyişinin kabul gördüğü ülkemizde sembolik hediyelerin bile kamu görevlisini etkileyebileceği göz ardı edilmemelidir.

Öte yandan, hediye ile ilgili bir limitin konulması ya da bazı hediyelerin kapsam dışında tutulması durumunda, alınan hediye yasak kapsamına girip girmediğinin saptanması ya da rayiç bedelinin belirlenmesi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkacaktır.

Örneğin yönetmelikte yapılan düzenleme ile tanıtım amacına yönelik, herkese dağıtılan ve sembolik değeri bulunan reklâm ve el sanatları ürünleri yasak kapsamı dışında tutulmuş, buna karşılık hizmetten yararlananların vereceği her türlü eşya, giysi, takı veya gıda türü hediyeler yasak kapsamında değerlendirilmiştir. Bu durumda, belediye sınırları içerisinde faaliyet gösteren bir işyerince reklâm amaçlı olarak herkese dağıtılan yağmurlukların söz konusu işyerini denetlemekle görevli zabıta memurlarına hediye edilmesi yasak kapsamına girer mi? Bu soruya net bir cevap vermek zor görünmektedir.

Yönetmelikte, istisna olarak değerlendirilen hediyelerin hangi sıklıkta alınabileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Örneğin bir kamu görevlisine her ay üç dört kitap hediye edilmesi ya da haftalık bir süreli yayına ücretsiz olarak abone edilmesi yasak kapsamında değerlendirilecek midir? Yine bir müzik şirketinin tüm yeni çıkan cd ve kasetlerden kamu görevlilerine hediye etmesi hediye alma yasağı içerisinde midir? Bu hususların şüpheye yer vermeyecek şekilde ayrıntılı olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Kanımızca hediye ile ilgili istisnaların tamamen kaldırılması yerinde olacaktır. Hediye alma yasağının tek istisnası “herkese verilen hediyeler” olmalıdır. İstisna olarak belirlenen hediyeler için de bir limit konulmalıdır. Örneğin aynı kaynaktan yıllık olarak memur maaş katsayısının 500 gösterge rakamıyla çarpımıyla elde edilecek rakamın üzerinde hediye alınmaz gibi.

KİŞİSEL KULLANIM AMACIYLA YAPILAN BAĞIŞLAR

Kamu görevlileri için bubi tuzağı niteliğindeki bir diğer uygulama kişisel kullanım için yapılan bağışlardır. Herhangi bir özel kişi ya da kuruluş, kamu kurumlarına genel anlamda bağış yapabilir. Örneğin bir iş adamının bir okula 20 bilgisayar, belediye-ye bir itfaiye aracı ya da hastaneye bir diyaliz makinesi bağışlaması kamu hizmetlerinin yürütülmesine katkı sağlamaktadır. Bağışlanan eşyalar kurumun demirbaşına kaydedilmekte ve genel olarak kamu hizmetinde kullanılmaktadır. Bu tür bağışlarda etik anlamda herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Nitekim yukarıda sözü edilen yönetmelikte görev yapılan kuruma katkı anlamına gelen, kurum hizmetlerinin hukuka uygun yürütülmesini etkilemeyecek olan ve kamu hizmetine tahsis edilmek, kurumun demirbaş listesine kaydedilmek ve kamuoyuna açıklanmak koşuluyla alınanlar ile kurum ve kuruluşlara yapılan bağışlar hediye alma yasağı kapsamı dışında tutulmuştur. Makam araçları ile belli bir kamu görevlisinin hizmetine tahsis edilmek üzere alınan diğer bağışlar ise yasak kapsamındadır.

Yönetmelikte de vurgulandığı üzere, etik anlamda sorun olan bağış türü kamu görevlisinin şahsi kullanımı için yapılanlardır. Örneğin bir belediye başkanına makam aracı olarak kullanması amacıyla bir otomobil bağışlanması, bir yöneticinin makam odasının tefriş edilmesi ya da bir müdüre dizüstü bilgisayar hediye edilmesi bu kapsamda değerlendirilmektedir. Söz konusu bağışlar da kurumun demirbaş kaydına girmekte ve nihai anlamda kamu hizmetinde kullanılmaktadır. Ancak bu tür bağışlarda

* Örneğin ABD’de, kamu görevlilerininin 20 doların altındaki hediyeleri kabul etmeleri hediye yasağı kapsamında değerlendirilmemektedir (www.usoge.gov).

bağışlanan mal genel anlamda kamu yararına tahsis edilmemekte, özel olarak bir kamu görevlisinin kişisel kullanımına tahsis edilmekte, dolayısıyla ona kişisel çıkar sağlanmaktadır. Bu durumda genellikle bağış yapanın bir çıkar sağlama beklentisi bulunmaktadır; kamu görevlisinin de bağışı yapana bir menfaat sağlama “ihtimal”i söz konusudur. Bu tür bağışlar, çıkar sağlama amacıyla verilen hediyelerle aynı niteliktedir. Tek fark, hediyein kamu görevlisinin kişisel malı olması, yapılan bağışın ise demirbaşaya kaydedildiği için kamu malı sayılmasıdır.

KAMU GÖREVLİSİNİN HEDİYE İSTEMESİ VE BAĞIŞ YAPMAYA ZORLAMASI

Buraya kadar olan açıklamalarda, hediyein genellikle kamu görevlisinin bir isteği ve talebi olmaksızın verildiği vurgulanmıştır. Zaten tanımı gereği hediye istenmez, gönüllü olarak verilir ya da en azından hediye vermeye veren kişi karar verir. Bağışta da gönüllülük ya da isteğe bağlılık söz konusudur. Herhangi bir kişiden bağış yapılması istenirse bile, bağış yapıp yapmamaya kişinin kendi iradesi ile karar vermesi esastır.

Ancak bazı durumlarda kamu görevlileri de doğrudan hediye isteyebilmekte ya da istediklerini ima edebilmektedirler. Trafik kontrolünde elma yüklü bir kamyoneti durduran trafik polislerinin birkaç elmayı hediye olarak istemesi doğrudan, yeni açacağı pastanesine ruhsat almak üzere belediyeye gelen bir kişiye görevli personelin “pastalarınızın ününü duyduk, çok lezzetlilermiş” demeleri dolaylı hediye istemeye örnek olarak verilebilir. Alınan hediyein karşılığında hediye verene bir çıkar sağlanması “ihtimal”i her zaman bulunmaktadır. Çıkar sağlanması durumunda hediye “rüşvet”e dönüşmektedir.

Yine kamu görevlileri, zaman zaman belli bir karar verme ya da işlem yapma karşılığında hizmetten yararlananları bağış yapmaya zorlamaktır (TBMM, 2003: 1029). Bağış yapılan yer, dernek, vakıf, yardım sandığı, spor kulübü veya parti vb. olabilmektedir. Örneğin kayıt zamanında okul koruma derneklerine, nüfus işlemleri ile ilgili olarak Nüfus Hizmetlerini Güçlendirme Vakfı’na, trafik işlemlerinde Trafik Vakfı veya Türk Polisini Güçlendirme Vakfı’na, sabıka kaydı belgesi almak için Adalet Vakfına, belediyelere harç öderken spor kulüplerine, ihalelerde partilere bağış yapmak, dilekçenin ya da dosyanın işleme konması ya da tamamlanması için bir şart olarak ileri sürülmektedir. Hukuki olarak böyle bir bağışın yapılması zorunlu olmadığı halde, uygulamada söz konusu bağışı yapmadan işlemin çok geç tamamlanacağını ya da birçok bürokratik engel çıkarılacağını bilen vatandaşlar, zorunlu olarak ilgili yerlere bağış yapmaktadırlar.

Tekeli ve Şaylan, zorunlu bağışları rüşvet olarak nitelendirmektedir. Onlara göre kamu görevlileri bu yolla rüşveti gayrişahsî hale getirmekte, rüşvetle elde edilecek çıkarı doğrudan kendilerine değil, içinde buldukları bir gruba aktarmaktadırlar. Bu durumda rüşvetin kontrolü, genellikle bağışı zorlayan karar verici konumundaki kamu görevlisinin elindedir; karar verici ya doğrudan doğruya ya da kurumun başarısından bir prestij sağlayarak bir fayda elde edecektir (Tekeli-Şaylan, 1974: 102).

Zorunlu bağışlar Türk kamu yönetiminin kanayan bir yarası niteliğindedir. Zorunlu bağışların ortadan kaldırılması için getirilen düzenlemeler ve yapılan açıklamalar sorunu çözmede yetersiz kalmaktadır.

26.10.1998 tarihinde Başbakanın imzasıyla yayınlanan 28 sayılı Genelge, sorunu açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Genelgede, daha önce yapılan düzenlemelere vurgu yapıldıktan sonra şu tespitlere yer verilmektedir:

“... sözü edilen ... hükümlere rağmen, kamu kurum ve kuruluşlarının, meslek odalarının, sendika, mahalli idare ve üniversitelerin halen kendi görev alanlarına giren hizmetleri; vatandaşların haklı şikayetlerine sebep olacak şekilde bünyelerinde kurulan vakıflar aracılığıyla, adeta zorunlu bağış, yardım karşılığında verdikleri ... tespit edilmiştir.”

Son olarak, 22 Ocak 2004 tarihinde kabul edilen 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları İle İlişkilerine Dair Kanun ile dernek ve vakıfların kamu kurum ve kuruluşlarının sundukları hizmetlerle ilgili olarak ücret, bağış, katkı payı ve benzeri adlar altında herhangi bir karşılık almaları yasaklanmıştır. Yasa medyaya “soyguna son” ve “zorunlu bağışlara veda” gibi başlıklarla yansımıştır. Ancak çok farklı nedenlerle ortaya çıkmış ve kangren haline gelmiş bu sorunun yasal düzenleme ile birden bire çözümlenmesi de mümkün görünmemektedir.

SONUÇ

Hediye ve kişisel kullanım için yapılan bağışları tam olarak rüşvet olarak değerlendirmek mümkün değildir. Ancak bunlar en az rüşvet kadar tehlikeli bubi tuzaklarıdır. Çünkü kamu görevlilerinin aldıkları hediyeler ve kişisel kullanım için yapılan bağışlar çoğu zaman çıkar çatışması doğurmakta, kamu görevlilerinin kararlarını ve davranışlarını olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bu nedenle ülkemizde hukuki mevzuat hediye almayı kesinlikle yasaklamıştır. Ancak hediyein kapsamı tam olarak belirlenmediğinden, uzun yıllardan beri kamu görevlileri hediye almaya devam etmişlerdir. Yeni oluşturulan Kamu Görevlileri Etik Kurulu’nun çıkardığı yönetmelikle birlikte hediyein kapsamı ayrıntılı olarak belirlenmiş, alınabilecek ve alınamayacak hediyeler ayrıntılı olarak sayılmıştır. Kanımızca hediye ile ilgili istisnaların tamamen kaldırılması yerinde olacaktır. Hediye alma yasağının tek istisnası “herkese verilen hediyeler” olmalıdır. İstisna olarak belirlenen hediyeler için de bir limit konulmalıdır.

Hediye alma yasağının kapsamına ilişkin yapılan düzenlemelere rağmen kamu görevlileri bazı durumlarda tereddüde düşebilirler. Kamu görevlilerine yol gösterecek temel bir ölçütün belirlenmesi gerekmektedir. Bu ölçüt de hediye verenin ya da bağışı yapan kişinin “niyet”i olabilir. Başka bir ifade ile verilen hediye ve yapılan bağışın karşılığında bir çıkar beklenip beklenmemesi bir ölçüt olarak alınabilir. Ancak burada temel bir sorun bulunmaktadır. Kamu görevlisi hediye veren ya da bağış yapan kişinin “gerçek” niyetinin ne olduğunu nasıl bilecektir? Bu soruya kesin bir yanıt vermek mümkün görünmemektedir. Kamu görevlisinin karşı tarafın gerçek niyetini kestirmesi oldukça zordur.

Hediye veren ya da bağışta bulunanın niyetini kestirmek zor olduğuna göre, kamu görevlisi kendisine şu soruyu sorarak bir çıkış yolu bulabilir: “Ben kamu görevlisi olmasaydım ya da işgal ettiğim makam ve mevkide bulunmasaydım, bu hediye yine

de bana verilecek miydi?" Cevap kesinlikle evet ise hediye almaktan ahlaki açıdan bir sakınca bulunmamaktadır. Evetle ilgili tereddütler varsa ya da cevap hayır ise hediye kesinlikle alınmamalıdır.

KAYNAKÇA

- ADAMAN, Fikret, Ali arkođlu ve Burhan Őenatalar (2001), *Hanehalkı Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğın Nedenleri ve nlenmesine İlişkin neriler*, TESEV Yayınları, İstanbul.
- ADAMAN, Fikret, Ali arkođlu ve Burhan Őenatalar (2003), *İŐ Dünyası Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğın Nedenleri ve nlenmesine İlişkin neriler*, TESEV Yayınları, İstanbul.
- BAYRAMOğLU ALADA, Adalet (1994), *Yerel Yönetim ve Ahlak*, TC. BaŐbakanlık Toplu Konut İdaresi BaŐkanlıđı-IULA EMME, İstanbul.
- BERKMAN, A. Ümit (1983), *AzgeleŐmiŐ lkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet*, TODAİE Yayını, Ankara.
- ÇULPAN, Refik (1980), “Bürokratik Sistemin YozlaŐması”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 13, S. 2.
- EL-ATTAS, S. Hüseyin (1988), *Toplumların kŐsnde Rüşvet*, (ev. Cevdet Cerit), Pınar Yayınları, İstanbul.
- GORTNER, Harold F. (1994), “Values and Ethics”, *Handbook of Administrative Ethics*, (Ed. Terry L. Cooper), Marcel Dekker, New York.
- KEY, Jr. V. O. (1990), “Techniques of Political Graft”, *Political Corruption: A Handbook*, (Ed. Arnold J. Heidenheimer-Michael Johnston-Victor T. LeVine), Transaction Publishers, New Brunswick.
- LEMIEUX, Vincent (1991), “Public Sector Ethics”, *Political Ethics: A Canadian Perspective*, (Ed. Janet Hiebert), Dundurn Press, Toronto.
- MUMCU, Ahmet (1985), *Tarih İçindeki Genel GeliŐimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet (zellikle Adli Rüşvet)*, İkinci Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- SAYIN, Deniz (1998), “Yönetsel Etik”, *Yerel Yönetim ve Denetim*, C.2, S.12.
- STEINBERG, Sheldon S.- David T. Austern (1996), *Hkmet, Ahlak ve Yöneticiler*, TODAİE Yayını No: 264, Ankara.
- TBMM (2003), *Yolsuzlukların Sebeplerinin, Sosyal ve Ekonomik Boyutlarının AraŐtırılarak Alınması Gereken nlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis AraŐtırması Komisyonu Raporu*, Ankara.
- TEKELİ, İlhan-Gencay Şaylan (1974), “Rüşvet Kuramı”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.7, S.3.
- TÜSİAD (2002), *Kamu Reformu AraŐtırması*, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul.
- ZIMMERMAN, Joseph (1994), *Curbing Unethical Behavior in Government*, Greenwood Press, Connecticut.
- http://www.usoge.gov/pages/forms_pubs_otherdocs/fpo_files/pamphlets/phgiftsfrmout_98.pdf (20.09.2005)